

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research

Cilt: 14 Sayı: 77 Nisan 2021 & Volume: 14 Issue: 77 April 2021

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

SALGIN DÖNEMİNDE RESMİ SAĞLIK HİZMET SUNUCULARI TARAFINDAN SOSYAL MEDYA ÜZERİNDEN YÜRÜTÜLEN SAĞLIK İLETİŞİMİNİN KARŞILAŞTIRILMASI COMPARISON OF HEALTH COMMUNICATION CONDUCTED ON SOCIAL MEDIA BY OFFICIAL HEALTH SERVICE PROVIDERS DURING THE PANDEMIC

Ali TATAR*

Öz

Evrimsel olarak yaşamın devamlılığına uygun şekilde kodlanmış olan insanlar açısından sağlık konusunun bir numaralı öncelik olması şaşırtıcı değildir. Bununla birlikte insanlar sağlıklı bir şekilde yaşamlarını devam ettirme konusunda ciddi sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Günümüzde gelişmiş ülkelerde dahi nüfusun büyük bölümü sağlıkla ilgili ihtiyaçlarına karşılık bulma konusunda oldukça yetersiz durumdadır. Sağlık sigorta şemsiyesinin tüm bireyleri eşit oranda kapsamaması, hangi yönetim şekline uygun olarak yönetildiğine bakılmaksızın bireylere sağlanan sağlık desteğinin yeterli düzeyde olmaması insanların karşı karşıya kaldığı sorunlardandır. Bu güçlükler insanları, sağlıkla ilgili problem yaşadıklarında öncelikli olarak kendi araştırmalarını yapmalarına yöneltmektedir. Ancak sağlık gibi oldukça kişisel olan bir konuda doğru bilgiye ulaşmak oldukça zorlu bir yoldur. Bu noktada sağlık hizmeti sunumu konusunda görevlendirilmiş resmi kurum ve kuruluşlara önemli görevler düşmektedir. Özellikle salgın gibi genel salgın zamanlarında doğru sağlık iletişiminin yönetilmesi ön plana çıkmaktadır. Zira iletişim doğru yönetilmediğinde sağlık sistemlerinin çökmesi gündeme gelebilmekte, bu durum ülkelerin kaotik bir sürece girerek ciddi kayıplar vermesine neden olmaktadır. Bu araştırmada KKTC’de genel sağlık hizmetlerinden sorumlu olan Sağlık Bakanlığı ile kısaca CDC (Centers for Disease Control and Prevention) olarak bilinen Amerika Birleşik Devletleri Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezinin salgın döneminde sosyal medya üzerinden geniş halk kitleleri ile yapmış oldukları iletişim karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgular kapsamında, KKTC Sağlık Bakanlığı Facebook paylaşımlarının odak noktasını kurum ve kişilerin oluşturduğu, bu bağlamda iletişim vurgusunun odağında Sağlık Bakanlığı ile Sağlık Bakanının olduğu ve ayrıca yapılan iletişim tek yönlü ve emredici tarzda gerçekleştirildiği gözlemlenmiştir. ABD Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezinin (CDC) Facebook paylaşımlarının odak noktasını ise ağırlıklı olarak COVID-19 virüsüne karşı alınacak tedbirler ile genel halk sağlığı konuları almıştır. Bu bağlamda iletişim vurgusunun odağında salgın ile genel halk sağlığı olduğu gözlemlenmiştir. Yapılan iletişimin harekete geçirici ve karşılıklı etkileşim tarzında gerçekleştirildiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Salgın, Sosyal Medya, Sağlık, Sağlık İletişimi.

Abstract

It is not surprising that health is the number one priority for people who have been evolutionarily coded for the continuity of life. However, people face serious problems in maintaining their lives in a healthy way. Today, even in developed countries, the majority of the population is quite inadequate to meet their health-related needs. One of the problems faced by people is that the health insurance umbrella does not cover all individuals equally and the health support provided to individuals is not at a sufficient level. These difficulties direct people to do their own research primarily when they have health-related problems. However, getting the right information on a very personal subject such as health is a very difficult way. At this point, official institutions and organizations assigned for the provision of health services have important duties. Especially in times of general epidemics such as epidemics, it is important to manage correct health communication. Because when communication is not managed correctly, the collapse of health systems comes to the fore and this situation causes countries to enter a chaotic process and cause serious losses. In this study, the communication of the Ministry of Health, which is responsible for general health services in the TRNC, and the Disease Control and Prevention Center, known as CDC, during the epidemic period, was compared. Within the scope of the findings, it has been observed that the focus of the TRNC Ministry of Health Facebook posts is the institutions and individuals, in this context, the focus of the communication emphasis is the Ministry of Health and the Ministry of Health, and the communication is carried out in a one-way and mandatory manner. The focus of the Centers for Disease Control and Prevention (CDC) Facebook posts was mainly on measures to be taken against the COVID-19 virus and general public health issues. In this context, it has been observed that the focus of communication is on the epidemic and general public health. It has been observed that the communication is carried out in a stimulating and mutual interaction manner.

Keywords: Epidemic, Social Media, Health, Health Communications.

* Yrd. Doç. Dr., Akdeniz Karpaz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ORCID: 0000-0002-6695-1437, ali.tatar@akun.edu.tr

Giriş

2019 yılının sonunda Çin’de başlayarak tüm dünyaya yayılan salgın, ülkelerin resmi sağlık hizmet sunucularının geniş halk kitleleri ile yapmış oldukları iletişimin önemini artırmıştır. Virüsün hızlı bir şekilde yayılması ve tedbir alınmadığı takdirde hızla kontrol dışına çıkma olasılığı, iletişimin hızının virüsün yayılma hızını geçmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. İletişim teknolojilerinde baş döndürücü gelişmeler neticesinde günlük hayatın ayrılmaz bir parçası haline gelen akıllı telefonlar internet teknolojisi sayesinde karşılıklı iletişimin bir numaralı mecrası haline gelmiştir. Akıllı telefonların kullanımına paralel olarak sosyal medya olarak adlandırılan fenomenin kullanımı günümüzde her alanda hız kazanmıştır. Sosyal medya ağlarını kullanarak geniş kitlelere süratle ulaşmak mümkün hale gelmiştir. İnsan yaşamının söz konusu olduğu salgın döneminde sağlıktan sorumlu kurumların bu mecrayı yoğun bir şekilde kullandıkları göze çarpmaktadır. Bu araştırmada KKTC Sağlık Bakanlığı ile kısaca CDC (Centers for Disease Control and Prevention) olarak bilinen Amerika Birleşik Devletleri Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezinin salgın döneminde sosyal medya üzerinden geniş halk kitleleri ile yapmış oldukları iletişim karşılaştırılmıştır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Sosyal Ağlar ve Kurumsal İletişim

İletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmeler iletişim alanındaki alışkanlıkları da değiştirmiştir. İçinde bulunduğumuz çağda fenomen haline gelmiş olan sosyal medya iletişim bağlamında toplumsal davranış kodlarının değiştirmesi açısından önemli bir yere sahiptir (Kirschenbaum, 2004, 99).

Sosyal medya sadece bireyler tarafından değil örgütler tarafından da yoğun olarak kullanılan bir iletişim platformudur. Çünkü özellikle kâr amacı güden kurum ve kuruluşlar başta olmak üzere tüm örgütler hedef kitleleriyle sosyal medya üzerinden karşılıklı iletişime geçmek suretiyle güçlü bağlantılar kurabileceklerini keşfetmişlerdir. Bu bağlamda sosyal ağları kurumsal iletişim aracı olarak kullanan örgütlerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Sosyal medyanın hedef kitleler ile iletişimde sağladığı avantajlar bu mecranın daha yoğun kullanılmasını pekiştirmektedir. Pazarlama, reklam, halkla ilişkiler ve tanıtım gibi geleneksel iletişim araçları tamamen terkedilmemekle birlikte, bu mecralarla ilişkili iletişimin sosyal medyaya kaydırılması söz konusudur. Hatta iletişim çalışmalarının tamamen sosyal medya iletişim stratejisine uyumlu olarak yürütülmesinden bahsetmek olanaklıdır (Vasquez ve Velez, 2011, 159-161).

Sosyal ağlar, insanlar arasındaki ilişkileri fiziki ortamdan dijital ortama taşımak suretiyle bir grup psikolojisi oluşturup grupla birlikte hareket etme, düşünceleri paylaşma gibi ihtiyaçları karşılarlar. Bu kapsamda insanlar bir çeşit sanal topluluk oluşturmaktadırlar (Karagöz, 2016:185).

Bu noktada insanlar sosyal ağlarda katıldıkları sanal gruplara fiziki dünyada ait oldukları gruplardan daha fazla yakınlık hissetmektedirler. Hatta çevrimiçi topluluklar zaman zaman fiziki olarak da iletişime geçmektedirler. Belirli bir hastalıkla mücadele eden, belirli konularda sosyal sorumluluk hisseden insanların bir araya geldikleri sosyal gruplar bunlara örnek olarak verilebilir. Bu gruplar grup üyelerinin çeşitli istek ve ihtiyaçlarını tatmin etmelerini kolaylaştırdıkları ölçüde yaşamlarına devam edebilmektedirler.

Kurum ve kuruluşlar sosyal medyada içerik üretme hususunda çok fazla sorun yaşıyor gibi görünmemelerine rağmen, bu mecradaki iletişimi yönetme konusunda aynı başarıyı göstermekte zorlanmaktadır. Paylaşılan gönderilerinin beğenilmesi veya takipçi sayısı bu alandaki iletişim başarısını ölçmede önemli araçlar olmalarına rağmen tüm başarının bu faktörlere bağlı olduğunu söylemek olanaksızdır. Bu kapsamda örgütlerin sosyal medyada yürütülen iletişimi stratejik bir düşünceyle planlaması artık günümüzde bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır (Karagöz, 2016, 186).

1.2. Sağlık İletişimi

Günümüzde yazılı, görsel ve dijital medyanın sağlıkla ilgili bilgilerin geniş kitlelere ulaştırılmasında önemli bir rolü vardır. Bu kanallardan popüler içerikler dahil olmak üzere sağlıkla ilgili birçok bilgiye yer vermektedir. Doğru, güvenilir ve kullanılabilir bilgilendirmenin halk sağlığı açısından önemi büyüktür. Bilgi çağını yaşadığımız bu yüzyılda bilgiye erişim çok kolaylaşmış olmakla beraber, doğru bilgiye ulaşmak da bir o kadar zordur. Büyük bilgi yığını içerisinde doğru bilgiye ulaşmak geniş halk kitlelerinin karşılaştığı en büyük zorluklardandır. Zira içinde bulunduğumuz bilgi çağında doğru bilgilerin bilgi çöplüğünün içerisinde aranmasından bahsetmek herhalde yanlış olmayacaktır. Bu durum, Türkçe’de “samanlıkta iğne aramak” deyimini ile daha net bir şekilde ifade edilebilir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde son yıllarda yaşanan ilerlemeler ağ erişiminin de eklenmesiyle bankacılık, sağlık, eğitim gibi hizmetlerden kolaylıkla yararlanmayı mümkün hale getirmiştir. İnternet sağlıkla ilgili konularda bilgi sahibi olmak isteyen bireylere ve bilgi paylaşımı ve etkileşim açısından da

sağlık uzmanları, doktorlar, araştırmacılara önemli fırsatlar sunmaktadır. Bunun haricinde kamu sağlığına ilişkin bilgilerin iletilmesinde resmi sağlık kuruluşlarına yeni olanaklar sağlamıştır. İnternet teknolojilerinin özellikle sağlığın geliştirilmesi ve korunmasındaki önemi artmaktadır. Özellikle katılımcı web ortamlarının ve sosyal ağların kullanımının artması ile birlikte resmi sağlık kuruluşlarının sağlık bilgilerinin üretimi ve dağıtımını hususundaki rollerini tekrar gözden geçirmeleri gerekmiştir (Çobaner ve Köksoy, 2014, 900).

1.3. Sosyal Medya Üzerinden Yapılan Sağlık İletişimi

Sosyal medya kavramının ilk kez Shipley tarafından kullanıldığı düşünülmektedir. Shipley'e göre sosyal medya, sanal topluluklar ve ağlar aracılığıyla bilgi, düşünce ve diğer ifade biçimlerinin oluşturulmasını veya paylaşılmasını kolaylaştıran, etkileşimli, dijital olarak aracılık edilen teknolojilerdir. Sosyal medya araçlarına, "bloglar", "video ve fotoğraf paylaşım siteleri", "Wikiler", "podcasting" ve "vodcasting", "sanal ortamlar", "sosyal etiketleme" gibi siteler örnek olarak verilebilir (Newson vd., 2013). Sosyal medyanın önde gelen üstünlüklerinden biri, çok sayıda kullanıcıyı içermesi nedeniyle yazılımların güncel kalması ve kullanıcılar tarafından üretilen içeriklerin diğer kullanıcıların istifadesine sunulması kendine has bir ortamın oluşturulmasıdır (Vardarlıer ve Öztürk, 2020, 9).

Sosyal medyanın iletişim alanında getirdiği en önemli yenilik karşılıklı etkileşim ortamıdır. İletişim sürecindeki en kritik öğelerden biri de geri bildirimdir. Mesajın alıcı tarafından nasıl algılandığının belirlenmesine imkân veren geri bildirim geleneksel medyada tespit edilmesi son derece zordur. Sosyal medyanın sunduğu çevrimiçi iletişim ortamı geri bildirimlerin anında alınabilmesine imkân vermektedir. Kullanıcılar, iletilen mesajlara yorum yapmak suretiyle geri bildirimde bulunmanın yanısıra, diğer kullanıcılar tarafından yapılan paylaşımları da değerlendirilerek bu kişilerle etkileşim kurulabilmektedir. İnsanların günümüzde cep telefonlarını sürekli yanında taşıması ve sesli bildirimlere anlık tepki gösterilmesi sosyal medya kullanımını yoğunlaştırmıştır. Sosyal medya kullanımını sınırlandıran konuların başında internet erişiminin sağlanması zorunluluğu ile bu sistemleri kullanmanın belirli bir bilgi düzeyini gerektirmesidir (Karagöz, 2016, 156).

Bloglar, mikrobloggerlar, video ve fotoğraf paylaşım siteleri, Facebook, Twitter, Instagram gibi sosyal ağlarının kullanımının yaygınlaşması ile birlikte gündelik hayattaki iletişim şeklimiz de değişime uğramıştır. İnternet teknolojilerinin gelişmesi ve yaygınlaşması, halk sağlığına ilişkin bilgilerin iletilmesinde sosyal medyanın önemini arttırmıştır. Sosyal medyanın sağlıkla ilgili konulara ilişkin bilgilerin iletilmesinde sahip olduğu güç tartışmasızdır.

İnternet teknolojilerindeki gelişim sağlık hizmetleri konusunda da birçok yapısal dönüşümü beraberinde getirmiştir. İnternet dünyada sağlık konusundaki başvuru kaynaklarının başında yer almaktadır. Doktor araştırmak, hastalık belirtilerine bakmak, ilaçların yan etkilerini araştırmak, hastane sorgulamak gibi birçok amaç için internet kullanılmaktadır.

İnsanların algılarını yönetmede kullanılan bu paylaşım siteleri ve medya araçları insanların düşüncelerini etkilemekte ve kolay bir şekilde bilgiye ulaşmalarına imkân vermektedir. Sosyal medyayı kullanan insan sayısı günden güne arttığından, bu mecralara yönelim önem kazanmıştır (Şener ve Samur, 2013:513).

1.4. Sosyal Medyanın Sağlık İletişiminde Kullanımının Önemi

Bilginin hızlı bir şekilde yayılmasına ve kullanıcıların kendi içeriklerini oluşturarak interaktif bir ortam oluşmasına imkân veren sosyal medya, insanların tutum ve davranışları üzerinde oldukça güçlü bir etkiye sahiptir. Bununla birlikte bilgi kirliliği gibi olumsuz bir yönünün olması doğru bilgiye ulaşılmasını zorlaştırmaktadır (Vural vd., 2010, 3348).

Sosyal medyanın bilginin hızla paylaşılmasına yaptığı katkı, tüm alanlarda olduğu gibi, sağlık hizmetleri alanında da kullanılmasını teşvik etmektedir. Hedef kitlelerle iletişim kurmak ve bilgilendirmek amacıyla kullanılan sosyal ağlar, sağlıkla ilgili hususlarda bireyleri ve genel olarak toplumu olumlu sağlık davranışına yönlendirmek adına önemli bir yer tutmaktadır. Ancak bu noktada önemli olan husus sağlanan bilgilerin güvenilirliğidir (Şener ve Samur, 2013, 512).

Genel anlamda tüm ülkelerin sağlık iletişimindeki ana amaçlarından biri toplum sağlığının korunmasıdır. Bu bağlamda gerçekleştirilen sağlık iletişiminde sosyal medyanın kullanılması iletişime farklı bir boyut kazandırmıştır. Sağlıkla ilişkili bilgiler edinmenin temel kaynaklarından biri haline gelen sosyal medya sağlık iletişimini olumlu ve olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Bilginin hızla yayılması ve geniş kitlelere süratle ulaşılması olumlu yönleri arasında gelirken, geri bildirim ve iletişimin sağlıklı olması konusunda yaşanan sorunlar olumsuz yanlar arasında sayılabilir (Mendi, 2015, 281).

Özellikle sağlık gibi insanların oldukça hassas olduğu bir alanda bilgiye hızlı bir şekilde erişebilme

imkânı sosyal medya platformlarının ilk başvuru kaynağı olarak kullanılmasının önünü açmıştır. Bu kapsamda sağlıkla ilgili bilgi arayışlarında çevrimiçi bilgi arama gün geçtikçe artan bir davranış olarak göze çarpmaktadır. Bunun yanısıra sosyal medya platformlarında hızlı bir şekilde gerçekleşen değişimler ve bunun sonucunda ortaya çıkan yeni imkanlar da sosyal ağların kullanımını arttırmaktadır (Denecke ve Nejd, 2009, 1872).

En yoğun olarak kullanılan sosyal medya platformlarından biri olan Facebook, anlık bilgi paylaşımı ve çift yönlü etkileşim imkânı ile sağlık sunucuları ve sağlık hizmetine ihtiyaç duyan bireyler tarafından tercih edilmektedir. Facebook ve benzer platformların bireysel bazda içerik paylaşımına izin vermesi bilginin doğruluğunun ön plana çıkması ile sonuçlanmıştır. Bu bağlamda sağlıktan sorumlu resmi yapıların sosyal ağlardan yaptıkları bilgi paylaşımının önemi de bir o kadar arttırmaya devam etmektedir (Öztürk ve Öymen, 2013, 112).

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Kapsamı

Bu çalışmada KKTC Sağlık Bakanlığı ile ABD Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezinin Facebook üzerinden yaptığı iletişim incelenmiştir. Diğer mecralar kapsam dışında bırakılmıştır. Her iki kurumun 23-30 Kasım 2020 tarihleri arasında Facebook'tan yapmış olduğu iletişim incelenmiştir. Bu tarihler dışında kalan süreler kapsam dışında bırakılmıştır.

2.2. Araştırmanın Yöntemi

"Nitel araştırma" yönetiminin tercih edildiği bu araştırma, çalışma amaçları bakımından "tanımlayıcı araştırma" sınıfında yer almaktadır. Tanımlayıcı araştırmalarda amaç, olguların, nesnelere, insanların, grupların veya örgütlerin özelliklerini ortaya çıkarmak ve tanımlamaktır.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler KKTC Sağlık Bakanlığı ile ABD Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezinin Facebook sayfası incelenmek suretiyle toplanmış ve "içerik analizi" yöntemiyle değerlendirilmiştir.

3. BULGULAR

3.1. COVID-19 Salgını Genel Durum

30 Kasım 2020 itibarıyla ABD'de toplam vaka sayısı 13,142,997, günlük yeni vaka sayısı 143,333, toplam vefat sayısı 265,166, toplam vaka sayısının nüfusa oranı %3,97, toplam vefat sayısının nüfusa oranı %0,080 iken; KKTC'de toplam vaka sayısı 1,103, günlük yeni vaka sayısı 8, toplam vefat sayısı 5, toplam vaka sayısının nüfusa oranı %0,34, toplam vefat sayısının nüfusa oranı ise %0,015'tir. Söz konusu veriler özet olarak Tablo 1'dedir.

Tablo 1: COVID-19 Vaka ve Vefat Sayıları

	Toplam Vaka Sayısı	Toplam Vaka Sayısının Nüfusa Oranı (Binde)	Toplam Vefat Sayısı	Toplam Vefat Sayısının Nüfusa Oranı (Binde)
Dünya Geneli	62,800,000	8,1	1,460,000	1,9
ABD	13,142,997	39,7	265,166	8,0
KKTC	1,103	3,4	5	1,5

3.2. KKTC Sağlık Bakanlığı Facebook Sayfası Genel Bilgiler

KKTC Facebook sayfasının “hakkında” başlığının altında KKTC Sağlık Bakanlığının harita üzerindeki yeri işaretlenmek suretiyle gsterilmiştir. “Genel” alt başlığı altında, sayfayı beğenen ve takip eden kişi sayısı belirtilmiş, “çalışma saatleri” alt başlığı altında bakanlığının hafta içi açık olduğu saatler, “ilave iletişim bilgileri” alt başlığı altında bakanlığının web sitesinin linki ile telefon numarası, “daha fazla bilgi” alt başlığı altında bakanlığın instagram hesabının linki paylaşılmıştır.

Facebook kapak fotoğrafları incelendiğinde, KKTC Sağlık Bakanlığı Facebook sayfasından bakanlığa ait binanın fotoğrafının bulunduğu grlmştir. Söz konusu fotoğraf aşağıda görülmektedir.

Resim 1. KKTC Sağlık Bakanlığı Facebook Kapak Fotoğrafı

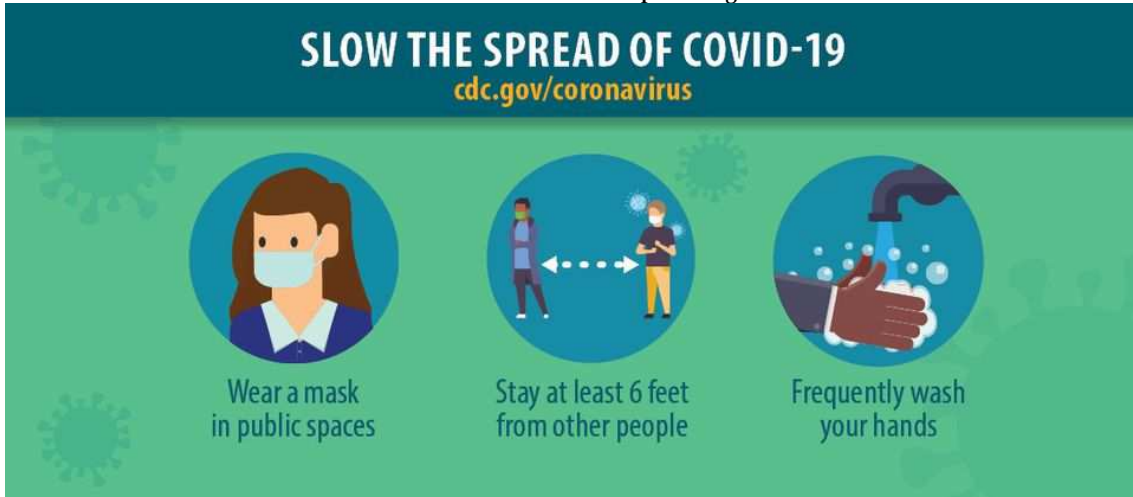
Kaynak: KKTC Sağlık Bakanlığı Web Sitesinden alınmıştır (Erişim Tarihi: 11.12.2020)

11 Aralık 2020 tarihi itibariyle KKTC Sağlık Bakanlığı Facebook sayfasını takip eden kişi sayısı 27,269’dur (KKTC Sağlık Bakanlığı, 2020). KKTC Sağlık Bakanlığı Facebook sayfasında başa tutturulan gönderi bulunmamaktadır.

3.3. ABD Hastalık Kontrol ve nleme Merkezi (CDC) Facebook Sayfası Genel Bilgiler

Facebook kapak fotoğrafları incelendiğinde, CDC Facebook sayfasından COVID-19’un yayılma hızının yavaşlatılmasına yönelik maske takılması, diğer insanlarla 2 metrelik fiziki mesafenin korunması ve ellerin sık sık yıkanması uyarısını içeren bir paylaşım yapılmıştır. Söz konusu kapak fotoğrafı aşağıdaki resimde görüldüğü gibidir.

Resim 2: CDC Facebook Kapak Fotoğrafı

Kaynak: CDC Web Sitesinden alınmıştır (Erişim Tarihi: 11.12.2020)

CDC 24 Kasım 2020 tarihinde yayımladığı bir paylaşımı başa tutturulan gönderi olarak en üst sırada görüntülemeyi tercih etmiştir. Paylaşımın Türkçe karşılığı şu şekildedir:

COVID-19 halen aramızda. ABD'nin birçok yerinde vakalar hızla artmaya devam ediyor. Salgın henüz bitmedi. Eğer hepimiz birlikte çaba gösterip, üzerimize düşeni yaparsak bu salgından kurtulabiliriz. Kendinizi ve başkalarını korumaya yardımcı olmak için şunları yapabiliriz:

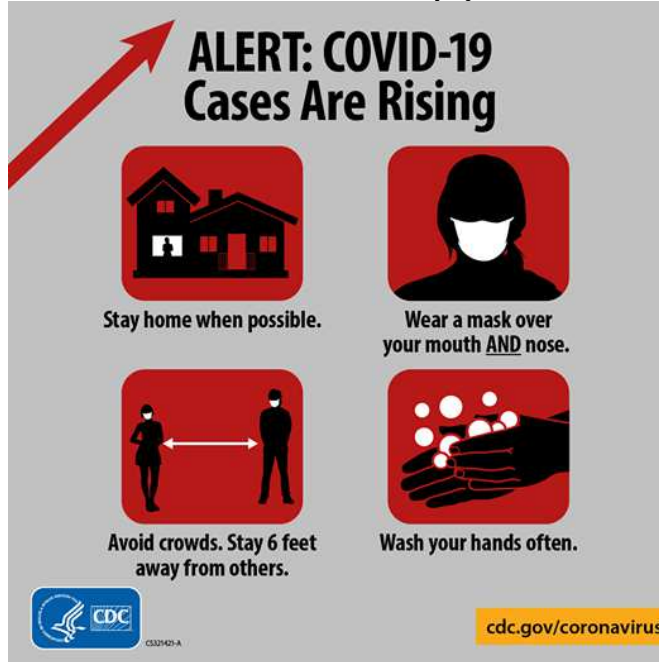
- ✓ Yanınızda insanlar varsa ağızınıza ve burnunuzu kapatacak şekilde maske takın.
- ✓ Lüzumlu değilse dışarıya çıkmayın.
- ✓ Diğer insanlardan ve kalabalıktan en az 2 metre uzakta durun.
- ✓ Ellerinizi 20 saniye süreyle sabun ve suyla yıkayın. Sabun ve su yoksa alkol bazlı bir el dezenfektan kullanın.
- ✓ COVID-19'un yayılmasını yavaşlatabileceğiniz yollar hakkında daha fazla bilgi edinin: <https://bit.ly/3bGvO6p>.

Paylaşımın içeriği incelendiğinde, vaka sayılarını düşürmek amacıyla halkın alınan tedbirlere katılmasının teşvik edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Paylaşımın sonunda verilen linke tıkladığında CDC'nin COVID-19 için hazırladığı web sayfasına ulaşılmaktadır.

İlk açılan sayfa "kendinizi ve diğerlerini nasıl korursunuz?" başlıklı sayfadır. Sayfa içeriğinde ise, hastalığın semptomları, COVID-19 testi, aşı, hastalığın nasıl yayıldığı, maske kullanımı, el dezenfektanlarının kullanımı, eldiven giyme, ev temizliği, fiziki mesafe kuralı, ailelerin hastalıktan korunmak amacıyla kullanabileceği kontrol çizelgesi, seyahatte yapılması gerekenler, stresle baş etme gibi konu başlıklarında çok detaylı bilgiler bulunmaktadır.

Ayrıca sayfanın üst kısmına sosyal medya mecralarının amblemleri link olarak konulmuştur. Paylaşımın altına ise aşağıdaki resimde görülen görsel eklenmiştir. Görselde kırmızı renk kullanımı dikkat çekmektedir. COVID-19 vaka sayılarındaki artışa vurgu yapılarak metin içerisinde geçen uyarılar görsel olarak tekrarlanmıştır.

Resim 3: CDC Facebook Paylaşımı

Kaynak: CDC Web Sitesinden alınmıştır (Erişim Tarihi: 11.12.2020)

3.4. Seçili Dönemde KKTC Sağlık Bakanlığının Facebook Paylaşımları

23 Kasım-29 Kasım 2020 tarihleri arasında KKTC Sağlık Bakanlığının Facebook sosyal medya platformu üzerinden yapmış olduğu paylaşımlar ve bu paylaşımlara kullanıcılar tarafından verilen tepkiler özet olarak Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2: KKTC Sağlık Bakanlığı Facebook Paylaşımları

Paylaşım İçerik Özeti	Toplam Tepki Adedi (Beğeni vb.)	Yorum Sayısı	Paylaşım Sayısı
23.11.2020 Günlük istatistiki veriler paylaşılmıştır.	36	24	2
23.11.2020 Günlük istatistiki veriler grafiksel olarak paylaşılmıştır.	27	10	10
23.11.2020 Sağlık Bakanının Öğretmenler Günü Mesajı paylaşılmıştır.	44	2	1
23.11.2020 Bulaşıcı Hastalıklar Üst Komitesinin Güney-Kuzey geçişi ile ilgili kararı paylaşılmıştır.	26	13	10
24.11.2020 Sağlık Bakanının TV'de çıkacağı yayın bilgisi paylaşılmıştır.	22	-	1
24.11.2020 Günlük istatistiki veriler paylaşılmıştır.	22	14	2
24.11.2020 Günlük istatistiki veriler grafiksel olarak paylaşılmıştır.	29	-	11
24.11.2020 Sağlık Bakanının TV söyleşi videosu paylaşılmıştır.	17	-	2
25.11.2020 Paylaşım yapılmamıştır.	-	-	-
26.11.2020 Paylaşım yapılmamıştır.	-	-	-
27.11.2020 Bulaşıcı Hastalıklar Üst Komitesi Tarafından Alınan Ek Tedbir Kararları paylaşılmıştır.	63	55	66
27.11.2020 Günlük istatistiki veriler paylaşılmıştır.	27	1	1
27.11.2020 Günlük istatistiki veriler grafiksel olarak paylaşılmıştır.	21	1	9
27.11.2020 Bulaşıcı Hastalıklar Üst Komitesinin 3 gün konaklayacaklar için aldığı tedbir kararı paylaşılmıştır.	55	21	16
28.11.2020 Bulaşıcı Hastalıklar Üst Komitesinin 3 gün konaklayacaklar için aldığı ek tedbir kararları paylaşılmıştır.	44	22	29
28.11.2020 Günlük istatistiki veriler paylaşılmıştır.	50	24	3
28.11.2020 Günlük istatistiki veriler grafiksel olarak paylaşılmıştır.	22	-	11
29.11.2020 Günlük istatistiki veriler paylaşılmıştır.	28	4	3
29.11.2020 Günlük istatistiki veriler paylaşılmıştır.	20	2	12
Toplam	553	193	189

Tablo 2 incelendiğinde ağırlıklı olarak COVID-19 vaka sayılarını içeren istatistiklerin gün içerisinde hem yazılı bir şekilde hem de bir tablo yardımıyla paylaşım yapıldığı, bunun haricinde Bulaşıcı Hastalıklar Komitesinin aldığı kararlar ve Sağlık Bakanının günlük basın programının da paylaşıldığı görülecektir. KKTC Sağlık Bakanlığı çoğunlukla vaka istatistiklerini içeren standart bir tabloyu takipçileri ile paylaşmıştır. Bu tablonun bir örneği Resim 4’de görüldüğü gibidir.

Resim 4: KKTC Sağlık Bakanlığının 6 Ocak 2020 günkü Facebook Paylaşımı

Kaynak: KKTC Sağlık Bakanlığı Web Sitesinden alınmıştır (Erişim Tarihi: 11.12.2020)

Resim 4 incelendiğinde COVID-19 virüsünün başlangıçtan itibaren neden olduğu vaka sayıları ile o gün içerisinde ortaya çıkan vaka istatistiklerinin yer aldığı görülecektir.

3.5. Seçili Dönemde ABD Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezinin (CDC) Facebook Paylaşımları

23 Kasım-29 Kasım 2020 tarihleri arasında ABD Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezinin (CDC) Facebook sosyal medya platformu üzerinden yapmış olduğu paylaşımlar ve bu paylaşımlara takipçiler tarafından verilen tepkiler özet olarak Tablo 3’te gösterilmektedir.

Tablo 3: CDC Tarafından Yapılan Facebook Paylaşımları

Paylaşım İçerik Özeti	Toplam Tepki Adedi (Beğeni vb.)	Yorum Sayısı	Paylaşım
23.11.2020 Antibiyotik direnci ile nasıl mücadele edilebileceğine yönelik kısa video paylaşılmıştır.	244	26	66
23.11.2020 COVID-19 aşısının dağıtımında dikkate alınması gereken 4 etik ilkeyi içeren rapor linki paylaşılmıştır.	443	744	117
23.11.2020 grip aşısı olmanın önemi ve yöntemini açıklayan bir video paylaşılmıştır.	5900	2200	815
23.11.2020 Şükran gününün daha güvenli kutlanmasına yönelik bilgi, görsel ve link paylaşılmıştır.	1500	843	1000
24.11.2020 COVID-19 vaka sayısındaki artışa vurgu yapılarak alınması gereken tedbirlerle ilgili bilgi, görsel ve link paylaşılmış ve bu paylaşım en üstte yer alacak şekilde sabitlenmiştir.	15000	6000	8200
24.11.2020 Şükran günü nedeniyle evlerine dönecek öğrencilerin ve ailelerinin alması gereken tedbirlerle ilgili bilgi, görsel ve link paylaşılmıştır.	2100	2000	911

24.11.2020 Tatile çıkacak olanları bilgilendirmek amacıyla yapılacak çevrimiçi toplantı ile ilgili bilgi, görsel ve link paylaşılmıştır.	612	416	155
24.11.2020 Diyabetli kişilerin gribe karşı daha savunmasız olmaları nedeniyle aşı olmalarını öneren bilgi, görsel ve link paylaşılmıştır.	2000	1600	301
24.11.2020 Şükran gününde biraraya gelemeyen tanıdıkların düzenleyebilecekleri sanal yemeğe ilişkin bilgi, görsel ve link paylaşılmıştır.	5000	2400	778
25.11.2020 65 yaş ve üstü insanlar dahil olmak üzere farklı tipte grip aşuları ile aşılmanın faydalarına ilişkin bilgi, görsel ve link paylaşılmıştır.	855	391	138
25.11.2020 Antikor tedavisinin %100 garantili olmadığı ve bu nedenle maske, mesafe ve hijyen tedbirlerinin elden bırakılmaması gerektiğine ilişkin bilgi, görsel ve link paylaşılmıştır.	1700	890	607
25.11.2020 Şükran günü evde kalmanın önemi ve COVID-19'dan korunmaya yönelik bilgi, görsel ve link paylaşılmıştır.	2200	1500	559
25.11.2020 COVID-19 aşısıyla ilgili mitleri çürütmeye yönelik bilgi, görsel ve link paylaşılmıştır.	7300	3600	4900
26.11.2020 COVID-19 vaka sayısındaki artışa vurgu yapılarak özellikle şükran gününde kaçınılması gereken davranışlar ve vaka istatistiklerine ilişkin bilgi, görsel ve link paylaşılmıştır.	1300	1400	528
26.11.2020 COVID-19 vakalarının şükran gününde artmaması için alınması gereken tedbirlere ilişkin bilgi, görsel ve link paylaşılmıştır.	1200	976	213
26.11.2020 Sağlıkla ilgili kuruluşların COVID-19 teması takibini nasıl yapacaklarını açıklayan görsel ve link paylaşılmıştır.	324	285	62
27.11.2020 COVID-19 döneminde 2 yaş altı çocukları 14 farklı hastalıktan koruyan aşılama programının önemini anlatan bilgi, görsel ve link paylaşılmıştır.	1200	1100	201
27.11.2020 COVID-19 aşısı ile ilgili CDC'nin yapmış olduğu planlamalara ilişkin görsel ve link paylaşılmıştır.	1300	1100	238
27.11.2020 Clostridium Difficile adlı hastalığın farkındalık günü olması nedeniyle hastalıkla nasıl mücadele edileceğini anlatan görsel ve link paylaşılmıştır.	441	281	141
27.11.2020 Kış aylarının gelmesiyle COVID-19 vakalarında hızlı bir artış olduğuna vurgu yapılmış ve salgının yavaşlatılması için alınması gereken tedbirleri anlatan bilgi, görsel ve link paylaşılmıştır.	6700	4500	2300
27.11.2020 65 yaş üstü yaş grubunun COVID-19'dan daha fazla etkilendiğine vurgu yapılmış ve sevdiklerimizin zarar görmemesi için alınması gereken tedbirleri anlatan bilgi, görsel ve link paylaşılmıştır.	4300	2200	2000
28.11.2020 Maske takmanın önemini vurgulayan bilgi, video ve link paylaşılmıştır.	19000	7400	3700
28.11.2020 Rebecca isimli sigarayı bırakan ABD vatandaşı örnek gösterilerek stresle baş etmek için sigaraya gerek olmadığı vurgulanmış ve sigarayı bırakmayı anlatan görsel ve link paylaşılmıştır.	315	119	51
28.11.2020 COVID-19'dan herkesin bıktığı ancak vaka sayılarının da artmaya devam ettiğine vurgu yapılarak alınması gereken tedbirleri anlatan bilgi, video ve link paylaşılmıştır.	4500	2500	2000
29.11.2020 COVID-19'dan kaynaklanan stres ve mental problemlerin üstesinden gelmek için neler yapılabileceğini anlatan görsel, bilgi linki ve danışma telefon numarası paylaşılmıştır.	2200	1100	1000
29.11.2020 COVID-19 teşhisini müteakip temaslı takibinin nasıl yapılacağını anlatan görsel ve bilgi linki paylaşılmıştır.	778	408	192
Toplam	88,412	45,979	31,173

Tablo 3 incelendiğinde ABD Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezinin (CDC) resmi Facebook sayfasında 23-29 Kasım 2021 tarih aralığında günlük 3-5 adet paylaşım yapıldığı ve paylaşım içeriklerinin COVID-19'un çeşitli yönleri ile farklı sağlık konuları olduğu da gözlenmiştir. Yapılan paylaşımların tamamında görsel materyal, tamamında detaylı bilgilere yönlendiren linkler, video vb. bulunduğu tespit edilmiştir. Yapılan paylaşım içeriklerinde özetle;

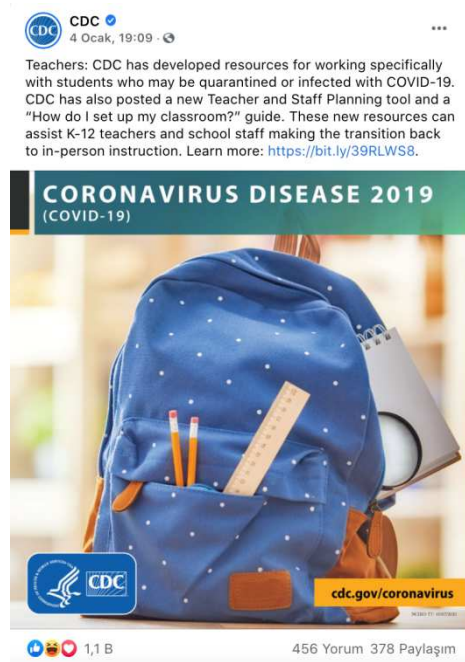
- ✓ Antibiyotik direnci ile mücadele yöntemleri,
- ✓ COVID-19 aşısının dağıtım prosedürü,

- ✓ COVID-19 vaka sayılarında görülen artış ve alınması gereken tedbirler,
- ✓ Pandemi ortamında 'şükran günü' nedeniyle evine dönecek öğrenci ve ailelerin dikkat etmesi gereken hususlar ile bir araya gelemeyen insanlar için alternatif kutlama önerileri,
- ✓ Pandemi ortamında seyahat edecek olanların dikkat etmesi gereken hususlar,
- ✓ Şeker hastaları ile 65 yaş üstü insanların grip aşısı olmaları gerektiğine yönelik paylaşım,
- ✓ Antikor tedavisinin %100 koruyucu olmadığına yönelik paylaşım,
- ✓ COVID-19 aşısı ile ilgili mitleri çürüten bilgilendirme,
- ✓ Sağlıkla ilgili kuruluşların temaslı takibini nasıl yapacaklarına ilişkin bilgilendirme,
- ✓ 2 yaş ve altındaki çocukların 14 farklı hastalıktan korunmak amacıyla yapılan aşılama faaliyetine ilişkin bilgilendirme,
- ✓ COVID-19 aşısı ile ilgili yapılan planlamalara ilişkin paylaşım,
- ✓ Clostridium Difficile adlı hastalığın farkındalık günü olması nedeniyle bilgilendirme,
- ✓ 65 yaş üzeri insanların salgından daha az etkilenmesine yönelik bilgilendirme,
- ✓ Maske takmanın önemine ilişkin paylaşım,
- ✓ Sigarayı bırakmanın önemi anlatan bilgilendirme paylaşımı,
- ✓ COVID-19'dan kaynaklanan stres ve mental sorunlarla nasıl baş edilebileceğine yönelik paylaşım olduğu görülmüştür.

04 Ocak 2021 tarihli örnek bir bilgilendirme paylaşımı Resim 5'te gösterilmiştir:

Resim 5. ABD Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezinin (CDC) Resmi Facebook sayfasında 04 Ocak 2021 Tarihli Paylaşım

Kaynak: CDC Web Sitesinden alınmıştır (Erişim Tarihi: 11.12.2020)

4. SONUÇLAR

Genel toplum sağlığının korunması maksadıyla sağıktan sorumlu resmi kurum ve kuruluşların yapmış oldukları sağık iletişiminin önemi oldukça fazladır. Özellikle iletişim teknolojisinin akıl almaz bir hızla geliştiğı ve geleneksel iletişim mecralarının yerini çevrimiçi iletişim platformlarına bıraktığı günümüzde değışen koşullara uyum sağılamak oldukça zorlu bir süreçtir. 2019 yılının sonlarında Çin'de başlayarak dünyaya yayılan ve Mart 2020 itibariyle Dünya Sağık Örgütü tarafından salgın olarak ilan edilen sağık problemi tüm dünyayı derinden etkilemiştir. Başta hükümetler ve resmi sağık kuruluşları durumu anlamakta ve adapte olmakta zorlanmışlar, fakat zaman ilerledikçe tedbirler alarak insan popülasyonlarını korumak adına tedbirler almışlardır. COVID-19 virüsünün hızla yayılarak sağık sistemlerini zaman zaman çalışamaz duruma getirmesi, alınan tedbirlere halkın genelinin de katılımını da zorunlu kılmıştır. Dolayısıyla hükümetler ve sağık kuruluşlarının toplum ile birlikte hareket etmesi önem kazanmıştır.

İnsanların büyük çoğunluğunun günümüzde akıllı telefonlara sahip olması ve bilgiye ulaşmada özellikle sosyal medya platformlarının yoğun kullanımı, yetkili sağlık kurum ve kuruluşlarının bu kanalları kullanarak yapmış oldukları iletişimin önemini tarihte hiç olmadığı kadar önemli bir hale getirmiştir.

Bu araştırmada KKTC ve ABD’de genel toplum sağlığından sorumlu iki kuruluş olan KKTC Sağlık Bakanlığı ile ABD Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezinin (CDC) Facebook üzerinden yürütmüş oldukları sağlık iletişimi karşılaştırılmıştır. Yapılan karşılaştırma COVID-19 salgınının hüküm sürmeye devam ettiği 23-29 Kasım 2020 tarihlerini kapsayacak şekilde yapılmıştır.

Yapılan incelemeler neticesinde ulaşılan sonuçlar aşağıya çıkarılmıştır:

KKTC Sağlık Bakanlığı Facebook paylaşımlarının odak noktasını kurum ve kişilerin oluşturduğu, bu bağlamda iletişim vurgusunun odağında Sağlık Bakanlığı ile Sağlık Bakanının olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle kapak fotoğrafının (Sağlık Bakanlığı binası) inceleme yapılan süreç boyunca hiç değişmediği görülmüştür. Yanısıra, yapılan günlük paylaşımların çoğunlukla vaka sayılarını içeren istatistikler, Sağlık Üst Kurulunun aldığı kararların duyurulması ile Sağlık Bakanının günlük programına ilişkin açıklamalar olduğu tespit edilmiştir. Yapılan iletişim tek yönlü ve emredici tarzdadır. Paylaşımlara sınırlı sayıda tepki veren takipçilerin genellikle ‘beğen’, ‘üzgün’ ve ‘kızgın’ emojilerini kullanılması dikkat çekicidir. ‘Katılıyorum (Yanımdayım)’, ‘komik’ ve ‘inanılmaz’ emojileri katılımcılar tarafından tercih edilmemiştir.

ABD Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezinin (CDC) Facebook paylaşımlarının odak noktasını ağırlıklı olarak COVID-19 virüsüne karşı alınacak tedbirler ile genel halk sağlığı konuları almıştır. Bu bağlamda iletişim vurgusunun odağında salgın ile genel halk sağlığı olduğu gözlemlenmiştir. Dikkat çekici bir diğer husus ise tüm paylaşımlarda mesajın anlaşılmasını kolaylaştıran video ve resim gibi materyallerin bulunmasıdır. Ayrıca kısa tutulan paylaşımların tamamında ayrıntılı açıklamaların yer aldığı link mevcuttur. Sonuç olarak yapılan iletişim etkileşimli ve çift yönlüdür. Emredici ve korkutucu olmaktan ziyade katılımı teşvik edicidir. Takipçiler paylaşımlara yoğun tepki göstermektedirler. KKTC Sağlık Bakanlığının paylaşımlarından farklı olarak takipçiler tarafından tüm emojilerin kullanılması da dikkat çekici bulunmuştur.

Covid-19 virüsünün neden olduğu salgında insanların tutum ve davranışlarının ülkelerin sağlık sistemlerini doğrudan etkilediği görülmüştür. Bu bağlamda doğru ve zamanlı bilgilendirmenin önemi gün geçtikçe artmaya devam etmektedir. Genel halk sağlığının korunmasından sorumlu olan resmi sağlık kuruluşları bu salgın döneminde yapmış oldukları sağlık iletişimi ile halkı yönlendirme gayreti içinde olmuşlardır. Özellikle iletişimin sosyal medyaya doğru hızla kaydığı bu dönemde, genel iletişim kurallarına dikkat etmekle birlikte bu iletişim mecralarının kendine has özelliklerini de dikkate almak istenilen sonuçların alınmasında önem taşımaktadır. İnsanların katılımını teşvik edici, bilimsel ve doğru verilerin paylaşıldığı, yönlendirmelerin zamanında ve uygun şekilde yapıldığı iletişimin hiç olmadığı kadar önem kazanması söz konusudur.

KAYNAKÇA

- Ahmad, S. vd. (2020). A Review of COVID-19 (Coronavirus Disease-2019) Diagnosis, Treatments and Prevention. *Eurasian Journal of Medicine and Oncology*, 4(2):116-125.
- Apuke O. D. ve Tunca E.A. (2018). Social Media and Crisis Management: A Review and Analysis of Existing Studies. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, (IX-II): 199-215.
- Ayaz, F. ve Ayaz, H. (2017). Sağlık İletişimi ve Medyayı Konu Alan Lisansüstü Tezlere Yönelik Bir Analiz. *Atatürk İletişim Dergisi Sağlık İletişimi Özel Sayısı*, 147-171.
- Balkhair, A. A. (2020). COVID-19 Pandemic: A New Chapter in the History of Infectious Diseases. *Oman Medical Journal*, 35(2): e123.
- Casero-Ripollés, A. (2020). Impact of COVID-19 on the Media System. Communicative and Democratic Consequences of News Consumption During the Outbreak. *El Profesional de la Información*, 29(2). e290223.
- Cem, Z. ve Vardarlier, P. (2019). Medya ve Toplum. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, (2): 355-361.
- Çetin, M. ve Toprak, Y.E. (2016). Kriz İletişimi ve Sosyal Medya: Emisyon Krizinde Volkswagen’in Facebook Kullanımı. *Selçuk İletişim Dergisi*, (3): 54-68.
- Çobaner, A.A. ve Köksoy, S. (2014, Şubat). Sağlık Alanında Sosyal Medyanın Kullanımı: Twitter’da Sağlık Mesajları. *XVI. Akademik Bilişim Konferansı Bildiriler Kitabı İçinde* (899-906), Mersin.
- Darı, B. (2017). Sosyal Medya ve Sağlık. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi*, (18):731-758.
- Dean G., Syed M.A., Matthew F. ve Maged N.K.B. (2018). Effective Uses of Social Media in Public Health and Medicine: A Systematic Review of Systematic Reviews. *Online Journal of Public Health Informatics*, ISSN 1947-2579. <http://ojphi.org>, 10(2): e215.
- Denecke, K. and Nejdil, W. (2009). How Valuable is Medical Social Media Data? Content Analysis of the Medical Web. *Information Sciences*, 179(2): 1870-1880.
- Fidan, M., Yetiş, A. (2018). Sağlık İletişiminde Algı: Kamu Spotları Üzerine Bir Araştırma. *Selçuk İletişim*, (2): 159-178.
- Gönüllü, K.K. (2019). *Sağlık İletişiminde Sosyal Medya Kullanımı ve Sağlık Kurumu Örneklerinin İncelenmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gürsu, İ. (2020). Information Design in The Pandemic Process. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, (6): 1-13.
- Hui, David S. ve diğ. (2020). The Continuing 2019-nCoV Epidemic Threat of Novel Coronaviruses to Global Health – The Latest 2019 Novel Coronavirus Outbreak in Wuhan, China. *International Journal of Infectious Diseases*, (91): 264-266.

- Işık, T. (2019). *Sağlık İletişiminde Dijital İletişim Kanallarının Kullanımı: Sektör Aktörlerinin Sosyal Medya Hesaplarının İncelenmesi*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İlgün, G. ve Uğurluoğlu, Ö. (2016). Sağlık Sektöründe Sosyal Medyanın Kullanımı, Yararları ve Riskleri. *İş, Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, (18):24-48.
- Kaya, E. (2014). *Sağlık İletişiminde Sosyal Medya Kullanımı*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Kara, N. ve Karanfiloğlu, M. (2020). İletişimin Dijitalleşmesi: Pandemi (COVID-19) ve Enformasyon Teknolojileri. *Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*, DOI: 10.5824/ajite.2020.03.003.x. (s.87-99)
- Karagöz, K. (2016). *Sağlık İletişiminde Sosyal Medyanın Rolü: Türkiye’de Sağlık Kurumlarının Sosyal Medya Kullanımının İncelenmesi*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kartal, N. ve Erigüç, G. (2018). Sağlık İletişiminde Bir Unsur Olarak Sosyal Medya: Bir Sosyal İçerik Platformundaki Sağlık Haberlerinin İncelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, (1): 569-587
- Mendi, B. (2015). Sağlık İletişiminde Sosyal Medyanın Kullanımı: Dünyadaki ve Türkiye’deki Uygulamalar. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 44(11): 275-290.
- Öztürk, C. ve Vardarlier, P. (2020). Sağlıkın Geliştirilmesi ve Sağlık İletişimi: Sağlık Kurumlarının Sosyal Medya Mecra Kullanımının İncelenmesi. *Modern Leisure Studies*, (1):33-56.
- Öztürk, R.G. ve Öymen, G. (2013). Sağlık İletişiminde Sosyal Medya Kullanımının Stratejik Önemi: Türkiye’de Kalp Sağlığı ile İlgili Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşlar Üzerine Bir Değerlendirme. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, (3):109-132
- Robledo, D. (2012). Integrative use of Social Media in Health Communication. *Online Journal of Communication and Media Technologies*, (4):77-95.
- Subudhi, R.N. ve Palai, D. (2020). Impact of Internet Use during COVID Lockdown. *Journal of Humanities and Social Sciences Research*, 2 (S): 59-66.
- Şener, E. ve Samur, M. (2013). Sağlığı Geliştirici Bir Unsur Olarak Sosyal Medya: Facebookta Sağlık. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, (4): 509-523.
- Tanışık, S.Y. (2020). Sosyal Medyada İçerik Üretiminin Markaların İtibarına Olan etkisi: COVID-19 Pandemi Sürecinde Koç, Eczacıbaşı ve Arçelik’in Instagram Paylaşım Analizi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, (6): 422-435.
- Tosyalı, H. ve Sütçü, C.S. (2016). Sağlık İletişiminde Sosyal Medya Kullanımının Bireyler Üzerindeki Etkileri. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 3(2): 3-22.
- Vasquez, L.M.G. ve Velez, I.S. (2011). Social Media as a Strategic Tool for Corporate Communication. *Revista Internacional De Relaciones Públicas*, (2): 159-161
- Vural A. ve Beril, Z. ve Bat, M. (2010). Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma. *Journal of Yasar University*, 20(5): 3348-3382.
- Wen-Ying, S.; Yvonne, M.H.; Ellen, B.B.; Richard, P.M. ve Bradford W.H. (). Social Media Use in the United States: Implications for Health Communication. *Journal of Medical Internet Research*, 4, e48.
- Erişim Tarihi: 11.12.2020: https://www.facebook.com/kktcsaglikbakanligi/?ref=page_internal